

Сталий розвиток як безальтернативний шлях виживання всього людства

Попри складну внутрішню суспільно-політичну та економічну ситуацію наша країна має опікуватися своїм майбутнім – у тому числі на довгострокову перспективу. А це, у свою чергу, передбачає необхідність застосування комплексного підходу з дотриманням принципів концепції сталого розвитку. Про суть та значення останньої для збереження людської цивілізації на планеті заступник директора з наукової роботи Інституту географії НАН України доктор географічних наук С. Лісовський розповів передачі «Наука: пошуки і знахідки» телеканалу УТР.

Нещодавно відбулася презентація видання під назвою «Стан виконання в Україні положень “Порядку денного на XXI століття (2002–2012 рр.)”» (детальніше про це: <http://g.ua/kВНУ>), яке стало результатом тривалої та ретельної роботи фахівців Інституту географії НАН України. Історія «порядку денного» почалася в Ріо-де-Жанейро (Бразилія) у 1992 р., коли на Конференції ООН з навколишнього середовища і розвитку (скорочено: Ріо-92) зустрілися керівники 176 країн світу й підписали документи, у яких було проголошено нову парадигму розвитку суспільства у XXI столітті – парадигму сталого (збалансованого) розвитку (від англійського sustainable development). Потреба проведення такої конференції постала з огляду на зростання рівня ризиків і небезпек, пов'язаних зі стрімким збільшення чисельності людства та обсягів ресурсів (води, їжі, енергії тощо), які воно споживає. Наслідками цього є вичерпування ресурсів, забруднення й деградація навколишнього природного середовища, а, відповідно, порушення всіх процесів масо- й енергоперенесення на планеті, що може призвести до глобальної катастрофи. Головні принципи сталого розвитку наголошують на тому, що ресурсів слід споживати стільки, щоб їх вистачило й наступному поколінню, і не більше, ніж природа може відновити. Загалом суть концепції сталого розвитку, як наголосив С. Лісовський, полягає в поєднанні економічної, соціальної та екологічної складової і передбачає відмову від антропоцентричного підходу. За підсумками роботи конференції було ухвалено Декларацію Ріо-92 та «Порядок денний на XXI століття». Від України їх підписав тодішній Голова Верховної Ради І. Плющ. Таким чином, наша країна взяла на себе зобов'язання виконувати ці принципи та імплементувати їх у секторальну політику.

За словами С. Лісовського, на початку 2000-х років Інститут географії НАН України виконав порівняльне дослідження, аби з'ясувати рівень сталості (збалансованості) розвитку різних країн світу та визначити, з яких позицій у цій справі стартувала Україна. Дослідниками було розроблено інтегральний показник збалансованості розвитку і розраховано його для 143-х країн, щодо яких на той час можна було знайти достатню кількість статистичної інформації. Україна, за результатами даного дослідження, посідала 131-ше місце, що

свідчило не про відсутність у неї достатніх ресурсів, а про нераціональне їх використання.

До головних ресурсів сталого розвитку в Україні вітчизняні науковці зараховують людей (найнагальнішою проблемою тут є повернення найбільш активних і працездатних громадян України із закордону), географічне розташування та природний потенціал (передусім землі сільськогосподарського призначення). В умовах глобальної продовольчої кризи, як зазначив

С. Лісовський, Україна, навіть за мінімальними підрахунками, може забезпечити продуктами харчування щонайменше 300 млн людей. І, наприклад, минулого року вона вже увійшла до трійки світових лідерів експорту зерна. Серед перспективних напрямів промислового виробництва – ракетно-космічна галузь, авіабудування, електроніка тощо.

З часом Україні доведеться відроджувати зруйновану інфраструктуру Донбасу. Альтернативне бачення цього регіону установи НАН України пропонували вже давно, розробляючи комплексний підхід до зміни структури його виробництва та територіальні й комплексні схеми охорони природи Донбасу. Ішлося, зокрема, про створення менш енерговитратних високотехнологічних виробництв, не орієнтованих лише на первинну обробку сировини. І ця проблема є загальноукраїнською, адже світові тенденції свідчать про поступове зменшення питомої частки вугілля у світовому енергоспоживанні (від 55 % на межі XIX–XX ст. до 22 % – на межі XX–XXI ст.) та зменшення енергоємності промисловості загалом (на жаль, в Україні вона досі у 2,6 раза перевищує середньосвітовий рівень – до того ж, за умов дефіциту енергоресурсів, – що є неприпустимим). Світ відмовляється від традиційних видів палива – у тому числі від нафти й газу – і переходить на відновлювані джерела енергії (у Європі їх частка вже становить 12 %, а, зокрема, у Норвегії, цей показник сягає 50 %).

У презентованому Інститутом географії НАН України виданні вміщено варіант концепції сталого розвитку для України, якої (концепції) ще досі не існує як офіційного державного документа. Наступними логічними етапами роботи інституту в цьому напрямі, як зауважив С. Лісовський, є розробка стратегії сталого розвитку та національного плану дій – за аналогією з Національним планом дій з охорони навколишнього природного середовища (тобто із зазначенням конкретних завдань, виконавців, а також обсягів та джерел фінансування). Серед планів інституту – підготовка європейського аналогу видання короткого пояснення концепції сталого розвитку.

С. Лісовський також наголосив на тому, що реалізація принципів сталого розвитку в Україні є справою не лише державних органів, науки, освіти й засобів масової інформації, а й усього суспільства в цілому та кожного громадянина зокрема (*Сталий розвиток як безальтернативний шлях виживання всього людства // Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2015. – 2.04*).